

Sp.

101. Tillaga til þingsályktunar

[98. mál]

um eflingu almannavarna.

Flm.: Friðrik Sophusson, Helgi Seljan, Eiður Guðnason, Guðmundur Bjarnason.

Alþingi ályktar að fela ríkisstjórninni að gera áætlun um eflingu almannavarna í landinu, m. a. með eftirfarandi markmið í huga:

1. Almannaþarnir ríkisins verði eflðar og þeim tryggður nægur mannaflí til að annast aðalverkefni í almannavörnum, þ. e. upplýsingastarfsemi, skipulagsmál, áhættumat, fræðslu- og þjálfunarmál og birgðahald.

2. Þjálfaðir verði umsjónarmenn almannavarna í hverju kjördæmi landsins, er verði fulltrúar Almannaþarna ríkisins í viðkomandi kjördæmi.

3. Komið verði á fót birgðastöðvum almannavarna í hverju kjördæmi landsins fyrir neyðarbirgðir á sviði slysaþjálfar, vistunar heimilíslausra, fjarskipta og neyðarlýsingar.

4. Lokið verði við uppsetningu á viðvörunar- og fjarskiptakerfi Almannaþarna ríkisins.

5. Með aðstoð ríkisfjölmiðlanna verði skipulögð almenningsfræðsla um varnir gegn náttúruhamförum og annarri vá.

6. Starfs- og þjálfaríð almannavarna verði þjálfað á kerfisbundinn hátt samkvæmt nánari áætlun þar um.

7. Endurskoðuð verði lög um verkefna- og kostnaðarskiptingu ríkis og sveitarfélaga, vegna almannavarna.

Greinargerð.

Með þingsályktunartillögu þessari, sem lögð var fram seint á síðasta þingi og flutt er af þingmönnum allra flokka, er stefnt að því að efla almannavarnir og hefja áætlanagerð í því skyni. Fyrsta áætlunin þarf að geta legið fyrir sem fyrst og síðan er eðlilegt að endurskoðun fari fram á fimm ára fresti.

Almannavarnir á Íslandi voru stofnaðar með lögum nr. 94 29. desember 1962, og hafa því bráðum verið starfræktar í 20 ár. Á þessum tæplega 20 ára starfsferli hafa almenningur og stjórnvöld margsinnis óskað eftir og krafist úrlausnar Almannaþarna með neyðar- og þjálfarstarfi við meiri háttar náttúruhamfarir eða aðra vá. Að hættuástandi loknu hefur starfsemi Almannaþarna hins vegar fallið í skugga dægurmálanna og verið lítil gaumur gefinn, þrátt fyrir mikilvægi þeirra. Eflaust á þetta m. a. rætur í þeim misskilningi, að skipa megi þeim á bekk með björgunarsveitum, sem af fórnfýsi koma til þjálfar þegar fólk týnist eða er í hættu statt. Vill þá gleymast, að hlutverk Almannaþarna er mun víðtækara og flóknara en samtökum áhugamanna getur verið falið, þótt þau séu mjög mikilvæg. Björgunarstörf eru hins vegar aðeins einn af mörgum starfsþáttum Almannaþarna ríkisins.

Almannavarnir eru sameiningarafi þjóðarinnar á hættutímum og er ætlað að skipuleggja og framkvæma ráðstafanir, sem miða að því að koma í veg fyrir eigna- og líkamstjón af völdum náttúruhamfara eða af annarri vá og veita líkn og aðstoð vegna tjóns sem orðið hefur.

Mikil hætta getur verið því samfara að tryggja ekki nægilegan almannavarnaviðbúnað í landinu. Nægir þar að minna á að Ísland er eitt þeirra landa í heiminum þar sem náttúruhamfarir eru tíðastar og mestar. Með stóráukinni landnýtingu og fjölbreytileika í atvinnuháttum, háðari tæknivæðingu nútímans, eykst hættan á alvarlegum afleiðingum náttúruhamfara, bæði hvað varðar mann- og eignatjón. Þar af leiðandi er viðbúnaður til að mæta vá

nauðsynlegur, þar sem mikið veltur á réttum neyðaraðgerðum þegar hættu ber að höndum. Þá eru fyrirbyggjandi ráðstafanir ekki síður mikilvægur liður í almannavörnum til að tryggja að tjón verði eins lítið og kostur er. Hafa ýmsar framfarir átt sér stað á því sviði hér á landi, flestar fyrir áeggjan og forgöngu Almanna- og Viðlagatryggingar, þótt aðrir hafi tekið að sér framkvæmdir. Hefur oftast verið hljótt um slík störf. Ætti að kveða nánar á í lögum um samstarf Almanna- og Viðlagatryggingar um fyrirbyggjandi aðgerðir.

Almannavarnir eru viðbúnaður ríkisvaldsins og sveitarfélaga til að mæta vá, enda er hin eiginlega ábyrgð á skipulagi og framkvæmd á neyðaraðgerðum til öryggis borgurinum í verkahring stjórnvalda. Nægir í því efni að benda á eldsumbrotin í Vestmannaeyjum 1973, snjóflóðin í Neskaupstað 1974 og Kröfluelda frá árinu 1975. Enn fremur má minna á að þegar náttúruhamfarir verða hérlendis sem erlendis snýst umræðan ávallt um viðbúnað stjórnvalda, hvernig skipulag neyðaraðgerða hefur reynst og mannaflí og tæki nýst.

Almannavarnir ríkisins hafa lagt allt kapp á að stofna almannavarnanefndir í byggðum landsins og gera alhliða neyðaráætlanir í þeim. Nú eru starfandi 70 almannavarnanefndir í landinu og ná neyðaráætlanir til þeirra allra. Á s. l. 10 árum hefur orðið bylting í skipulagi neyðaraðgerða í landinu og nægir að minna á, að í upphafi síðasta áratugs var ekkert skipulag til um hvernig bregðast skyldi við stórum flugslysum, snjóflóðum, skæðum eldgosum, flóðum eða jarðskjálftum, svo að það helsta sé nefnt. Hefur það skipulag, sem hér hefur verið gert, vakið athygli alþjóðastofnana á þessu sviði. Í þeim löndum, þar sem skipulagið hefur verið kynnt, hefur það verið talið til fyrirmyndar. En það er ekki nóg að skipuleggja. Það verður að vera styrkur til að beita skipulaginu ef hættu ber að höndum.

Til að ná sem mestum árangri í starfi hafa Almannavarnir ríkisins talið æskilegt að stefna að eftirfarandi þróunarferli:

Að samhæfa rannsóknarstarfsemi vísindastofnana með tilliti til upplýsingasöfnunar vegna náttúruhamfara og aðvarana um hættuástand. Enn fremur störf þeirra við áhættumat og nauðsynlegar upplýsingar og ráðgjöf um viðbúnað fyrir almannavarnanefndir héraða.

Að hafa forgöngu um, að áhættumat fari fram, og stuðla að því, að skipulag byggða þróist með tilliti til þess að fyrirbyggja tjón. Er eðlilegt að slík starfsemi fari fram í samvinnu við Viðlagatryggingu.

Að undirbúa, viðhalda og æfa áætlanir um samhæfingu ríkisstofnana, byggðastofnana, félaga og fyrirtækja á neyðartímum.

Að upplýsa almenning um öryggisráðstafanir á einkaheimilum, og varnir og hegðun fólks í náttúruhamförum. Einnig að þjálfa í sama skyni starfsmenn og hjálparlið.

Að koma upp lágmarksöryggisbirgðum í einstökum landshlutum með tilliti til íbúafjölda.

Að koma upp og starfrækja viðvörðunar- og fjarskiptakerfi og annan sérhæfðan tækni- búnað vegna almanna- og Viðlagatryggingar.

Núverandi lagaákvæði um skiptingu kostnaðar vegna almanna- og Viðlagatryggingar vanda í framkvæmd og hamla gegn æskilegri þróun. Núverandi fyrirkomulag gerir ráð fyrir að ríkissjóður beri allan kostnað vegna almanna- og Viðlagatryggingar í héraðum, en geti krafist sveitarsjóð um helming kostnaðar og þriðjung í undantekningartilvikum. Hins vegar hafa almannavarnanefndir frumkvæði og framkvæmd með höndum, en skortir fjármagn.

Nauðsynlegt er að endurskoða lög um hlutverkaskipti ríkis og sveitarfélaga í þessum efnum og stefna að því, að sveitarfélög kosti sinn hluta að fullu og ríkissjóður greiði sömu leiðis sinn skerf.